

Нотатки з симпозиуму/

Як підготувати конкурентоспроможного банкіра Training of a competitive banker

У погожі травневі дні, коли, здається, сама природа святкує торжество весни свіжістю розкішної різнолистої зелені та буйноцвітом бузку і каштанів, Харківський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України відзначив свій поважний 70-літній ювілей. Відзначив, як і належить солідному вищому навчальному закладу, – в урочисто-діловій обстановці, провівши в рамках святкування 15–16 травня Міжнародний науково-практичний симпозиум “Кар’єра банкіра та освіта”, в якому взяли участь десятки науковців, банкірів-практиків та викладачів вищих навчальних закладів. Вони обговорили важливі проблеми підготовки конкурентоспроможних молодих фахівців банківської справи.

In warm May days, when the nature celebrates triumph of spring with fresh green leaves and lilac and chestnuts in bloom, the Khar'kiv Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine celebrated its 70-year anniversary. The celebration was held at a proper level being solemn and businesslike. On 15 – 16 May, the International scientific and practical symposium “Banker’s Career and Education” was held. A lot of scientists, bankers-practitioners, and lecturers of institutes of higher education took part in the meeting. They have discussed important problems in training competitive young bankers.

УРОЧИСТОСТІ З НАГОДИ ЮВІЛЕЮ ХІБСУ

Простора святково вбрана актовна зала інституту ледве вмістила всіх представників ювіляра та шанованих гостей, які прибули в цю банківську альма-матер, щоб привітати її викладачів і студентів зі славною датою. А від розмаїття квітів і радісних посмішок зала, здавалося, випромінювала справжні материнські тепло і ніжність, що створювало невимушену сімейну атмосферу. Тож коли несподівано погасло світло, враз запанувала насторожена тиша: що сталося? І тут на великому екрані з’явилися воєнні руїни Харкова з вікопомною для всіх присутніх датою: “1944” – роком визволення міста від фашистських загарбників. Саме в цей нелегкий для міста час і було створено Харківський обліково-кредитний технікум Держбанку СРСР на базі орендованого в обласній конторі цього банку корпусу, в якому не вистачало не лише столів та стільців для студентів, а й була всього лише одна рахівниця, на якій майбутні кредитні інспектори та бухгалтері для фінансово-кредитного сектору пізнавали премудрості банківської справи. Яскраві кадри документального кінофільму, створеного студентами інституту, наочно засвідчили, як із часом такий відсталий технікум перетворився на найсучасніший вітчизняний ВНЗ, що за роки свого існування підготував понад 40 тисяч висококваліфікованих спеціалістів банківської справи.

Чимало випускників цього інституту трудяться нині в банківській системі

Харківщини, представники якої сердечно вітали свою альма-матер та її працівників. Теплі слова на адресу ювілярів висловили на урочистому зібранні почесні гості: ректор Університету банківської справи НБУ Тамара Смовженко, провідний економіст управління підго-

Ректор Університету банківської справи Тамара Смовженко нагороджує викладачів інституту.

товки персоналу департаменту персоналу Національного банку України Наталя Ткаченко, начальник Управління НБУ в Харківській області Володимир Качук, заступник голови Держинської районної ради Харківської міської ради Микола Білоцерковський, виконавчий директор Харківського банківського союзу Ніна Гришина, ректори вищих навчальних закладів міста на чолі з заступником голови ради ректорів, ректором Харківського державного університету харчування та торгівлі Олександром Черевком, заступник директора Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку Національної академії наук України Юрій Іванов, випускники минулих років та інші. Вони називали інсти-

тут банківської справи перлиною освітньої науки Харківщини, вручали нагороди, подарунки, пам’ятні адреси, квіти директору цього ВНЗ Олександр Тридіду та працівникам ХІБСу. А студенти інституту на знак подяки виконали кілька хореографічних композицій.

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ МІЖНАРОДНОГО СИМПОЗИУМУ

Відразу після короткої урочистої частини учасники Міжнародного науково-практичного симпозиуму “Кар’єра банкіра та освіта” безпосередньо в актовій залі провели пленарне засідання. Його відкрила ректор Університету банківської справи НБУ, до складу якого входить ХІБС, доктор економічних наук, професор Тамара Смовженко, котра проаналізувала сучасну економічну освіту крізь призму інновацій, традицій та досвіду. Професор зазначила, що західні науковці виокремлюють три основні загрози існуванню університетів у нинішній формі: Інтернет та експансія дистанційного навчання; глобалізація та світова конкуренція у вищій освіті; експансія комерційної прикладної освіти. Прикро, але нині знижується економічна доцільність університетських знань і дипломів – короткотермінові курси з манікюрного дизайну гарантують значно більший успіх на ринку праці. А професори університетів програють за обсягом знань Інтернет-пошуковим системам – студенти віддають їм перевагу, тому що вони пропонують більше безкоштовних і якісних знань та тренінгів, зауважила ректор.

Який же вихід із такого становища, в якому опинилися вищі навчальні заклади?

Відповідь на це запитання Тамара Смовженко дала, посилаючись на думку англійських учених М.Барбера, К.Доннеллі, С.Різві, які бачать майбутнє університетів у збільшенні кількості моделей університетів та запровадженні нових методів навчання на базі розвитку власної вищої освіти. Україні також слід діяти по-європейськи, а пріоритетом розвитку має стати якість освіти. Адже при існуючих нині в країні понад 800 ВНЗ якість освіти, зокрема і економічних спеціальностей, яку надає більшість із них, на фоні дефіциту бюджетних коштів, має бути кращою. Це також підтверджують низькі показники працевлаштування випускників. У своїй діяльності вищі навчальні заклади повинні орієнтуватися на надання студентам загальної освіти, оскільки бути дослідницьким університетом – дуже дороге задоволення, яке можуть дозволити собі лише окремі ВНЗ (в Євросоюзі всього близько 2 тис. університетів відносяться до дослідницьких).

“Європейська асоціація університетів, членом якої ми стали у березні 2014 року, розробила директивний документ “Забезпечення якості у вищій освіті”, згідно з яким якість має визначальну роль і є основною складовою культури ВНЗ, – акцентувала Тамара Смовженко. – На жаль, нинішня комерціалізація змушує адміністрації вищих навчальних закладів приділяти більше уваги пошуку коштів та забезпеченню ринкового успіху, ніж підбору професорсько-викладацьких кадрів, оскільки вони здебільшого також керуються комерційним інтересом. Такі викладачі не завжди є кращими, а молоді й талановиті, котрі пропонують нове мислення і наукові розробки яких не вписуються у стереотипи, не можуть пробитися. Але ж треба пам’ятати: саме викладач є ключовою фігурою у підготовці сучасних фахівців. Адже він має зорієнтувати студентів на отримання базових знань і практичних навичок за принципом: “Студент – не той, кого навчають, а той, хто вчиться”. Тільки при такому підході до організації процесу навчання ми зможемо забезпечити конкурентоспроможність випускників і їх працевлаштування не лише в Україні, а й на світовому ринку праці. Наш університет сертифікувався у 2006 році за міжнародними стандартами системи управління якістю ISO – 900, тому що колектив розумів: навчальний заклад, який не має власного менеджменту, не може ефективно викладати нові знання і управляти ними. Ми створили систему менеджменту якості, постійно вивчаємо

кращий світовий досвід як через міжнародну співпрацю, так і через залучення іноземних фахівців до викладання у нашому ВНЗ та стажування своїх представників у іноземних фінустановах. Кафедри університету створюють інноваційні магістерські програми з корпоративного

На круглих столах обговорювали важливі питання підготовки банкірів.

управління в банках, фінмоніторинг, управління банківською безпекою тощо. Навчальний процес насичено інноваційними формами і методами, які викликають у студентів бажання вчитися, усвідомлення того, що в перспективі роль банків і банкірів буде більш значущою в житті країни і розвитку економіки. Ми гармонійно поєднуємо фундаментальність та фаховість освіти, наукові дослідження та виховання, інтеграцію у світове освітнє, наукове та економічне співтовариство. Наш ВНЗ є членом дев’яти потужних міжнародних університетських організацій, і, я впевнена, це лише початок. Ми розробили концепцію інноваційного розвитку до 2020 року, яка включає освіту, наукову діяльність, кадрову політику, міжнародне співробітництво, інформаційне забезпечення, матеріально-технічну базу. Реалізуючи цю концепцію на принципах інноваційності, системності та безперервності освіти, фаховості, науковості, корпоративного партнерства і мобільності, ми створимо нову модель університету, яка забезпечить творчу самореалізацію для викладачів, співробітників, студентів, аспірантів, докторантів”.

Заступник директора Харківського інституту банківської справи доктор економічних наук **Галина Азаренкова** на прикладі діяльності свого ВНЗ розкрила присутнім суть інноваційного вектора формування конкурентоорієнтованого банкіра. Доповідач зазначила, що з самого початку існування обліково-кредитного технікуму і донині формування випускника цього навчального закладу здійснювалось у тісному поєднанні навчальної та наукової роботи з обов’язковим урахуванням викликів часу. Цю концепцію вона розкрила за допомогою історичних віх розвитку ХІБСу.

Так, зокрема, у 1963 році тут було створено конструкторське бюро з розробки тренажерів із різних видів банківської діяльності, що давало змогу максимально адаптувати студентів ще в процесі навчання до практичної роботи. У 1987 році викладач Віра Каднічанська розробила першу програму для мікро-ЕОМ, призначену для дисципліни “Ощадна справа”. Із початком формування банківської системи незалежної України інститут активно впроваджував у навчальний процес імітаційні ділові ігри, виробничі ситуації. Почалося вивчення зарубіжного досвіду шляхом стажування працівників освітнього закладу за кордоном. Із 1998 року вперше викладачі навчального закладу надрукували наукові статті в журналі “Вісник Національного банку України”, і з того часу стали активними авторами цього видання, з якого й самі черпають чимало корисного для своїх наукових досліджень.

“Коли в 2000 році інноваційний розвиток навчального закладу очолив доктор економічних наук, академік Академії економічних наук, професор Олег Василенко, то наукова та інноваційна робота стали системною складовою навчального процесу, – зазначила доповідач. – Із 2001 року наші викладачі захищають кандидатські дисертації, а з 2007 року – і докторські. Першу наукову роботу за кордоном надрукувала у 2001 році завідувач кафедри Світлана Гадецька. Відтоді ж у нас активно розвивається дистанційне навчання та проводяться заняття на базі навчально-тренувальної станції. З 2006 року інститут під керівництвом доктора економічних наук, професора Олександра Тридіда отримав, можна сказати, друге дихання, ввійшовши до складу Університету банківської справи Національного банку України. Розпочалося систематичне співробітництво з навчальними закладами за кордоном – студенти стажувалися в іноземних вузах та навчалися за програмою подвійного диплома, а інститут отримав ліцензію на підготовку іноземних фахівців. У 2010 році створено науково-дослідну лабораторію, в якій виконуються роботи на замовлення департаментів Національного банку України та інших установ. У навчальний процес запроваджено кредитно-модульну систему. За результатами міжнародного конкурсу “Наука і освіта”, який проходив під патронатом Оксфордського клубу ректорів, у 2013 році “Англо-український словник сучасних банківських термінологій” (за редакцією зав. кафедри Лариси Черняк) переміг у відповідній номінації. Завдяки підтримці Національного банку, його територіального управління, Хар-

ківського банківського союзу ми постійно співпрацюємо з нашими роботодавцями, готуючи фахівців відповідно до викликів часу. Наш ВНЗ має стійкі конкурентні переваги у підготовці банківського персоналу, зокрема за такими критеріями: “Ми – унікальні, здатні до розвитку”; “Впроваджуємо інновації в навчальний процес”; “Конкурентоорієнтовані та маємо кваліфікований викладацький склад”. Я впевнена, що цей симпозіум стане основою для подальших інноваційних змін у розвитку інституту”.

Заступник начальника управління НБУ в Харківській області **Сергій Толкачов** розповів про діяльність банківської системи регіону в умовах викликів нинішнього часу. Зокрема, доповідач зазначив, що нині в області функціонує 7 самостійних банків, 7 філій та 1 305 відділень. За підсумками I кварталу 2014 року залишки коштів на депозитних рахунках у банківських установах зменшилися на 1,2% та становили 30,8 млрд грн., що пов'язано зі зростанням негативних очікувань на фоні посилення соціально-політичної напруги. Нестабільна ситуація в країні породжує в свідомості людей страх та невпевненість у завтрашньому дні, що проявилось в ажіотажному попиті на кошти, розміщені в банках. А оскільки їхня ресурсна база на 60% складається зі вкладів фізичних осіб і по суті є основним джерелом для розвитку економіки країни, то вплив коштів із банківських вкладів ускладнює роботу реального сектору економіки. Незважаючи на те, що за підсумками січня – березня 2014 року відбувалося зменшення обсягів залишків коштів на депозитних рахунках, у банках області активізувалося кредитування реального сектору економіки в національній валюті. Зростання ж обсягів залишків за кредитами в іноземній валюті було пов'язане в основному з поступовим переходом Національного банку до політики гнучкого курсоутворення, акцентував Сергій Толкачов.

Водночас загальний обсяг кредитних вкладень банківських установ в економіку області на 1 квітня 2014 становив 34,0 млрд грн. та збільшився з початку року на 12,8%. Залишки за кредитами в національній валюті за три місяці 2014 року зросли на 1,3% – до 20,5 млрд грн. За розмірами кредитного портфеля банківська система Харківщини займає п'яту позицію в Україні після банків Києва і Київської області, Дніпропетровської, Донецької та Одеської областей. Основними споживачами кредитів традиційно залишалися суб'єкти господарської діяльності – найбільше корпорації торгівлі та переробної промисловості.

Також Сергій Толкачов відзначив плідну співпрацю обласного управління НБУ та Харківського інституту банківської справи, випускники якого працюють не лише в системі НБУ, а й у багатьох комерційних банках. Студенти цього ВНЗ у ході навчання набувають практичних навиків, тому його випускники є

Гості свята уважно слухають виступ ректора УБС НБУ.

конкурентоспроможними на ринку праці. Вони глибоко усвідомлюють свою велику корпоративну соціальну відповідальність, адже їм люди довіряють чи не найдорожче – свої гроші. Тож банкіри мають правильно і справедливо працювати з чужими коштами, бути не просто висококваліфікованими фахівцями в економічній галузі, а й фінансовими стратегами і аналітиками, психологами та й просто порядними і чесними людьми, зазначив Сергій Толкачов.

ГОСТРІ ПРОБЛЕМИ КРУГЛИХ СТОЛІВ

Актуальні питання та гострі проблеми підготовки кадрів для вітчизняного банківського сектору у вищих навчальних закладах учасники Міжнародного науково-практичного симпозіуму “Кар’єра банкіра та освіта” обговорили на засіданні чотирьох круглих столів. Зокрема, на одному з них розглядалося питання інформаційної та економічної безпеки. Доповідачі акцентували увагу на тому, що нині існує певна криза фінансової освіти, за якої банкіру вже недостатньо добре рахувати, а важливо знати і розуміти ринок, управляти людськими ресурсами, бути грамотним менеджером, оцінювати ризики своєї роботи. Тож останнім часом особлива увага приділяється дослідженню безпеки діяльності як на рівні окремого банку, так і на рівні всієї банківської системи. Найгостріше постають проблеми економічної (фінансово-економічної) безпеки банку, а також інформаційної як її складової. Основні доповідачі – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та економічної безпеки ХІБС

УБС НБУ Володимир Сословський, кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри економічної кібернетики Львівського інституту банківської справи Олена Немкова, кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку та аудиту Інституту магістерської та післядипломної освіти Університету банківської справи НБУ Людмила Тринька, а також учасники дискусії зазначали, що нині молодий фахівець має володіти системними знаннями: економічними, юридичними, технічними, які дадуть змогу враховувати вплив різних факторів на економічне становище, оцінювати стан безпеки на поточний момент, розробляти та керувати комплексом заходів щодо забезпечення економічної захищеності. Тож головною метою навчання студентів є підготовка фахівців у галузі управління безпекою підприємництва, здатних професійно, грамотно та відповідно до закону виконувати свої функціональні обов’язки керівників різних структур щодо захисту господарюючих суб’єктів економіки України.

Університетська освіта повинна навчити майбутнього банківського працівника вміло оперувати економічним та специфічним методичним інструментарієм як у стандартних, так і в нестандартних ситуаціях, використовувати синергії різних методів і прийомів у професійній діяльності. Поряд із такими складовими економічної безпеки підприємства, як фінансова, техніко-технологічна, інтелектуальна, кадрова, політико-правова, екологічна слід розглядати й інноваційну безпеку, яка може впливати на інші складові та підвищувати рівень їхньої економічної безпеки шляхом впровадження інновацій у виробництво та сферу управління. Зокрема, потрібно створювати системи превентивного діагностування фінансової безпеки. Тож кафедрою фінансів та економічної безпеки ХІБС УБС НБУ запропоновано методичний підхід щодо створення системи превентивного діагностування, який застосовується у процесі управління оперативними показниками діяльності суб’єктів господарювання, що найбільше впливають на їхній фінансовий стан і стабільність, про що розповів учасником круглого столу **Володимир Сословський**.

Доцільним є створення при банківських навчальних закладах бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, майданчиків співпраці освіти, науки та бізнесу тощо, зазначали доповідачі. Актуальним у підготовці фахівців банківської справи є створення підрозділів інновацій та підприємництва, функції яких передбачають активну співпрацю з державними

органами контролю та координації системи освіти для реалізації принципів віртуального підприємництва у навчальному процесі та створення підприємницького обсерваторій – “бізнес-інкубаторів”. А вже європейський досвід свідчить про необхідність інституційних змін.

Особливий інтерес та жваве обговорення учасників цього зібрання викликала доповідь **Олени Немкової**, присвячена безпеці при обслуговуванні карткових рахунків та Інтернет-банкінгу. А вже, як свідчать звіти Центрального європейського банку, за останні роки рівень фрода (шахрайських операцій) Інтернет-банкінгу майже вдвічі перевищує сумарний рівень фрода для банкоматів та POS-терміналів. За 2012 рік він становив 60% від загального рівня фрода і за існуючої тенденції у 2014 році наблизиться до 70%. “Суттєвою складовою Інтернет-банкінгу є мобільний банкінг, кількість мобільних пристроїв для проведення якого зростає щороку майже вдвічі, – зазначила доповідач. – Користувачами мобільного банкінгу в основному є молоді люди, які активно спілкуються в соціальних мережах і дещо легковажно ставляться до безпеки поведінки в Інтернеті. До того ж, не всі з них обізнані в питаннях інформаційної безпеки. Але головною причиною можливості шахрайських операцій є те, що як операційні системи сучасних мобільних пристроїв, так і протоколи інформаційного обміну не призначені для підтримки безпеки платежів. Тож за нинішньої ситуації, коли стрімко збільшується кількість користувачів смартфонів та інших пристроїв, за допомогою яких можна здійснювати мобільний банкінг, неминуче зростає рівень шахрайських операцій”.

Європейський центральний банк запропонував рекомендації для безпеки мобільних платежів, кінцевий термін впровадження яких планується на лютий 2017 року. Такий великий строк пояснюється складністю завдань, які потрібно вирішити. Доповідач також зазначила, що необхідно проводити освітні навчання з роз’яснення заходів безпеки, навіть виділити спеціальний канал зв’язку для постійного спілкування з клієнтами, попередження їх про шахрайські операції, для передачі новин, роз’яснення процедури безпеки тощо. Таким чином, потрібен надійніший нормативно-законодавчий і технічний захист клієнтів мобільного банкінгу, адже загальна безпека мобільних платежів залежить, насамперед, від відповідальної поведінки всіх учасників.

Учасники круглого столу “Ключові компетенції сучасного банкіра та шляхи їх формування в системі вищої еконо-

мічної освіти” обговорили подальші питання модернізації підготовки висококваліфікованих фахівців і наукових кадрів для банківської системи в контексті інноваційних викликів сучасності. Зокрема, доктор філософських наук, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ХІБС УБС НБУ **Любов Юрченко** порушила актуальну в наш час проблему корпоративної соціальної відповідальності банкірів. Відомо, що зарубіжні банки вважають цей фактор одним із головних у своїй діяльності, тоді як у нашій країні соціальна відповідальність ще не набула такого важливого значення. Тому ВНЗ, які готують молодих фахівців, мають приділяти цьому напрямку навчання значно більшу увагу і рівнятися на Університет банківської справи, який став піонером у вихованні корпоративної соціальної відповідальності.

Хореографічна композиція у виконанні студентів інституту.

Деякі виступаючі зробили низку зауважень щодо підготовки самих викладачів вищих навчальних закладів. Зокрема зазначалося, що подекуди їхні знання відстають від реалій розвитку банківництва, відсутня творча компетенція, яка має бути пріоритетною у їхній роботі, недостатньо розвинуте дистанційне навчання, програми не містять інноваційних технологій, теоретична частина відірвана від практичної – мало впроваджуються інтерактивні методи і тренінги. Щодо цієї критики кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту Львівського інституту банківської справи УБС НБУ **Оксана Кундря-Висоцька** розповіла присутнім, як важливо, щоб навчальний процес був тісно пов’язаний із практикою. Зокрема, у ЛІБСі практична компонента є досить багатоваріантною. В інституті вже багато років функціонують студентський навчально-тренувальний банк та навчально-тренувальне підприємство, що охоплює мережу інститутів університету, налагоджено співпрацю з банками та підприємствами-партнерами. Минулого року тут було створено громадське товариство “Перспектива”, яке займається підготовкою студентів до роботи в фінансунах. Такі підходи забез-

печують практично стовідсоткове працевлаштування випускників.

Виступи та обговорення учасників цього круглого столу також узагальнили в резолюцію, в якій, зокрема, зазначається, що розвиток фінансово-кредитної системи України потребує постійної та динамічної модернізації підготовки фахівців і наукових кадрів для вітчизняного банківництва на базі компетентнісного підходу. Він передбачає перехід від дисциплінарної до системно-цілісної моделі змісту освіти, озброєння випускника інтегральною (міждисциплінарною) методологією професійної діяльності. Необхідно відмовитися від діючої нині вузької дисциплінарності в системі освіти, здійснювати структурування споріднених дисциплін на засадах міждисциплінарності, забезпечувати поступовий перехід на метадисциплінарний рівень – якісно нові міжпредметні освітні блоки. Також слід розробити професійну модель компетенцій сучасного банківського працівника, яка має складатися з багатьох структурних компонентів: фахового, інтелектуального, творчого, морального, комунікативного, інформаційного, вольового тощо. Ключовою компетенцією банкіра є інноваційність, яка включає мобільність, креативність, ініціативність, здатність до нестандартного мислення, генерації нових ідей, прогнозування. Викладач має створювати такі умови навчального процесу, які сприяли б розвитку особистості кожного студента, формування здатності до самовдосконалення та самоосвіти. Розроблена і впроваджена в Університеті банківської справи НБУ система професійної підготовки включає основні концептуальні підходи до конструювання компетентнісної моделі підготовки банківських працівників та методик її реалізації.

Сучасне інформаційне суспільство потребує також розвитку неперервної освіти, що актуалізує проблему диверсифікації форм і методів освітньої діяльності: короткострокові курси, навчання впродовж неповного дня, гнучкий розклад, модульні курси, одночасне навчання за декількома напрямками та дистанційне. Тож, працюючи на перспективу, вищі навчальні заклади мають забезпечувати широке різноманіття можливостей навчання за рівнями, терміном, змістом та формами, підбили підсумок дводенної роботи учасники симпозиуму. □

Микола Пацера,
Mikola Patsera,

“Вісник Національного банку України”.
“Herald of the National Bank of Ukraine”.

Фото Валерії Рябіної.
Photos by Valeriia Riabinina.